

MONIKA GRZESZCZAK

KONCEPT DEMOKRACJI W JĘZYKU POLSKIM I POLSKIM DYSKURSIE PUBLICZNYM PO 1989 ROKU

WPROWADZENIE

Demokracja jest jednym ze „słów-kluczy charakteryzujących okres transformacji” systemowej w Polsce, „mających wysoką rangę w tekstach oficjalnych” (Sękowska 47), a także jednym z „pojęć podstawowych” języka polityki (Ulicka 88), silnie dyskursywnie nacechowanych, oraz jedną z kluczowych „nazw wartości” (JWP)¹. Zaznacza się, że: „Demokracja należy w Polsce do wartości uznawanych i uroczystych, choć jej funkcjonowanie i konsekwencje w życiu codziennym często są odczuwane negatywnie” (Jasińska-Kania 333). Po 1989 r. i rzeczywistym zwycięstwie idei demokracji, utożsamianej często z demokracją liberalną, okazało się, że „jest to raczej zwycięstwo w sferze ideowej niż w rzeczywistości” (Krasnodębski 15). W opinii Z. Krasnodębskiego, socjologa i publicyisty, w Polsce przyjęto gotowy, „bezdyskusyjny” wzór demokracji zachodniej, do którego dostosowano polską postkomunistyczną rzeczywistość. Nowe demokracje – określane mianem „demokracji peryferii” – miały naśladować ów wzór (owo „centrum”). Ta nowa filozofia polityczna utrudniała – zdaniem uczonego – „podejmowanie racjonalnych dyskusji na temat zasadniczych dylematów, przed którymi stanęły postkomunistyczne społeczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej”, związanych m.in. z „problemem tożsamości zbiorowej oraz kwestią metod i sposobów przewyciężenia komunistycznej przeszłości” (19).

Dr MONIKA GRZESZCZAK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Językoznawstwa, Katedra Językoznawstwa Germańskiego; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: monika.grzeszczak@op.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4549-3721>.

MONIKA GRZESZCZAK, PhD – The John Paul II Catholic University of Lublin, Institute of Linguistics, Department of German Linguistics; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: monika.grzeszczak@op.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4549-3721>.

¹ Szerzej o demokracji jako wartości zob. Grzeszczak, „Demokracja i jej miejsce”; zob. też Kamińska-Szmaj.

Autorka stawia sobie za cel – po pierwsze – zrekonstruowanie rozumienia demokracji w języku polskim na podstawie trojkiego typu źródeł oraz – po drugie – nakreślenie sposobów konceptualizacji demokracji w wybranych typach dyskursu publicznego w Polsce po 1989 r. Podstawę materiałową stanowią źródła słownikowe², empiryczne badania ankietowe ASA³ oraz źródła tekstowe (prasowe), głównie publicystyczne, pochodzące z dzienników i tygodników o zasięgu ogólnopolskim, m.in. z wyszukiwarki internetowej *Gazety Wyborczej* i *Rzeczpospolitej* z okresu pierwszych dwudziestu lat transformacji ustrojowej w Polsce (1989-2009).

Zastosowane w artykule zasady analizy materiału językowego sytuują go w ramach badań etnolingwistycznych, wykorzystane przy tym narzędzia badawcze nawiązują zaś do rozpowszechnionego w językoznawstwie prądu metodologicznego – kognitywizmu. Kładzie on nacisk „na sposób konceptualizowania świata przez język, czyli na różne językowe ukształtowania wizji świata, charakterystyczne dla poszczególnych języków” (Grzegorzczkova, „Idee kognitywizmu” 76). Podstawę metodologiczną stanowią założenia lubelskiej etnolingwistyki kognitywnej⁴ zainicjowanej i ugruntowanej przez J. Bartmińskiego (1939–2022) – „spiritus movens polskiej etnolingwistyki” (Tyrpa 113). Przedmiotem tej dziedziny badań lingwistycznych jest, ogólnie rzecz ujmując, „język we wszystkich jego odmianach (...) w jego relacji do kultury, człowieka i społeczeństwa” (Niebrzegowska-Bartmińska, „Badania” 80; zob. szerzej Niebrzegowska-Bartmińska, *Definiowanie* 39-68).

W pierwszej kolejności zarysowany zostanie – jak w przypadku wcześniejszych analiz (zob. m.in. Grzeszczak, *Pojęcie demokracji* i „Językowy obraz”) – „stereotyp bazowy” demokracji w języku polskim, przynależny do języka standardowego (potocznego) w jego wymiarze antropologicznym (Bartmiński, „Styl potoczny”), który to język jest korelatem „wspólnej bazy kulturowej” („cultural common ground”) w rozumieniu T. van Dijka. W drugiej kolejności, na podstawie zebranego materiału tekstowego, spróbuję odpowiedzieć na pytanie: Jakie zespoły cech przypisuje się demokracji na gruncie wybranych dyskursów zróżnicowanych światopoglądowo i ideologicznie? Dyskursy te „dokonują wielokierunkowych modyfikacji semantycznych znaczenia podstawowego” (Bartmiń-

² Wykaz słowników zawiera Bibliografia.

³ ASA = ankieta słownika aksjologicznego. Całościowy opis sposobu przeprowadzenia ankiety i jej szczegółowe wyniki zawiera tom JWP.

⁴ Zob. m.in. tom ACE, Bartmiński („O aktualnych” i „Ethnolinguistics”) oraz obszerną publikację książkową: Niebrzegowska-Bartmińska, *Definiowanie*. O lubelskiej etnolingwistyce pisali też m.in. Grzegorzczkova („Die Lubliner”), Nepop-Ajdaczyć, Underhill, Łozowski, Głaz.

ski, „Wartości” 34). Poszczególne typy dyskursu publicznego traktuję za Bartmińskim jako „derywaty” wyprowadzone ze „wspólnej bazy kulturowej”, w których stereotyp bazowy demokracji ulega swoistym modyfikacjom/profilowaniu, będącemu:

(...) subiektywną (tj. mającą swój podmiot) operacją językowo-pojęciową, polegającą na swoistym kształtowaniu obrazu przedmiotu poprzez ujęcie go w określonych aspektach (...) w ramach pewnego typu wiedzy i zgodnie z wymogami określonego punktu widzenia. (Bartmiński i Niebrzegowska 212)

Termin *dyskurs* – aczkolwiek sam w sobie „nieostry” i wieloznaczny – sytuuje się z kolei, w odróżnieniu od *tekstu*, jako „językowego wytworu aktu (aktów) komunikacji”, na gruncie praktyki językowej. Nie dotyczy on przy tym

(...) po prostu „języka w użyciu”, lecz obejmuje także cały kontekst sytuacyjny, cały złożony układ komunikacyjny służący interakcji i realizowaniu założonych celów. Jest procesualną i kontekstową konceptualizacją „zdarzenia komunikacyjnego”, którego przedmiotową, „wytworową” konceptualizacją jest tekst. (Bartmiński i Niebrzegowska-Bartmińska 32)

Uściślenia wymaga jeszcze jedna kategoria pojęciowa, którą się posługuję, a mianowicie stereotyp/koncept. Nawiązując do poczynionych już w tej mierze konkretyzacji, używam – za Bartmińskim i Chlebdą – terminu koncept wy-miennie z terminem stereotyp. Zdaniem tychże badaczy: „Na ‘koncept’, czyli ‘stereotyp’, składa się szerszy zespół cech niż na ‘pojęcie’, tworzy go bowiem treść nie tylko poznawcza, lecz także emotywna i pragmatyczna, oparta na indywidualnym i społecznym doświadczeniu ludzi” (Bartmiński i Chlebda 71). Formułując tę myśl nieco inaczej, można powiedzieć, że koncepty – w przeciwieństwie do pojęć postrzeganych jako „stabilne, uniwersalne, precyzyjne” – „są nie tylko myślane, ale także przeżywane, są przedmiotem emocji, sympatii, antypatii, a czasem także uwikłane w sprzeczności”. Powstają one „spontanicznie, istnieją same w sobie i mogą być jedynie rekonstruowane”, podczas gdy pojęcia „istnieją na zasadzie konwencji i podlegają świadomej regulacji” (Gryshkova 226). W kręgu lubelskich etnolingwistów koncepty postrzegane są jako „element kultury” i jednostka językowego obrazu świata (JOS).

1. LEKSEM *DEMOKRACJA* W ŹRÓDŁACH LEKSYKOGRAFICZNYCH

Zarejestrowany w SPXVI, SL, SWil, SW i SIJP leksem *demokracja* został zdefiniowany w podstawowym, etymologicznym znaczeniu, a mianowicie jako *forma rządów*, w której podmiotem władzy/suwerenem jest *lud*, rozumiany w XVI w. jako niskie warstwy społeczne, gmin – ‘pospólstwo, część ludu mniej poważana’ (SL). W eksplikacjach znaczeniowych tego leksemu powtarzającymi się określeniami są rodzime formy synonimiczne, takie jak: ‘gminowładztwo, gminorządztwo’ (SL, SWil; por. SW, SIJP), ‘ludowładztwo’ (SWil, SIJP). SJPD, wydany w czasach PRL, wprowadził nową kategorię nadrzędną: *ustrój polityczny*. *Demokracja* to w tym słowniku: 1) ‘przeciwstawiany absolutyzmowi ustrój polityczny, w którym władza należy do narodu, w społeczeństwach klasowych do klasy panującej; władza ludu, ludowładztwo’ oraz 2) ‘stronnictwo, grupa społeczna popierająca demokratyczną formę rządów’. Przytoczona definicja odpowiada ówczesnej obowiązującej oficjalnie ideologii i filozofii marksistowskiej. Znamienne są też podane w obszernym haśle cytaty z Schaffa i Cyraniewiczza oraz zestaw m.in. takich podhasłał, jak: *demokracja proletariacka albo socjalistyczna; demokracja wewnątrzpartyjna, demokracja burżuazyjna, mieszczańska, liberalna, parlamentarna*. Ideologiczny wydzźwięk definicji SJPD łągodzi SJPSz. Zarejestrował on trzy znaczenia leksemu *demokracja*, a mianowicie: 1) ‘forma rządów, w której władzę sprawuje lud bezpośrednio lub przez swoich przedstawicieli; władza ludu; ludowładztwo’; 2) ‘forma ustroju państwa, w którym uznaje się wolę większości obywateli jako źródło władzy i przyznaje się wszystkim obywatelom swobody i prawa polityczne zapewniające im udział w sprawowaniu władzy’; 3) ‘stronnictwo, grupa społeczna popierająca demokratyczną formę rządów’. Na uwagę w tej definicji zasługuje konkretyzacja cechy, którą odnotowały wcześniejsze słowniki i określiły jako: *forma rządów* opierająca się na *władzy ludu*, w tym słowniku uszczegółowione, łączone z zasadą bezpośredniego lub pośredniego uczestnictwa (przedstawicielstwa). Ponadto SJPSz wskazał – co znamienne – na *wolę większości obywateli* jako na *źródło władzy* w demokracji oraz na *swobody i prawa polityczne* przyznane *wszystkim obywatelom*, dające im możliwość uczestnictwa w sprawowaniu władzy.

Dokonując pewnego uogólnienia, można stwierdzić, że w większości opracowań leksykograficznych wydanych po 1989 r. powtarza się rozumienie *demokracji* w trzech znaczeniach, a mianowicie jako: 1) ‘ustroju politycznego/ formy ustroju państwa, w którym władza należy do większości obywateli/ społeczeństwa lub jego przedstawicieli’ (PSWP; USJP; ISJP; także WSJP; ISJPS;

por. SJP DSSW; SJP DS); 2) ‘państwa o takim ustroju’ (USJP; ISJP; SJP DSSW; ISJPS) oraz 3) ‘stronictwa, partii, (niekiedy grupy społecznej) popierającej rządy demokratyczne’ (PSWP; USJP, ISJP; PSJP; SWJP; por. SJP DS).

Przywołane w zarysie eksplikacje znaczeniowe leksemu *demokracja* unaoczniają, że najsilniej utrwalonymi cechami semantycznymi tego leksemu, które można zaliczyć do jego cech konstytutywnych, mających swoje miejsce w tzw. sferze jądrowej znaczenia słowa są: *forma rządów/forma ustroju państwa*, w której podmiotem władzy/suwerenem jest *lud/naród/większość obywateli*. Etymologia słowa wskazuje na to, że w konceptualizacji demokracji cecha *forma rządów*, opierająca się na władzy *ludu*, jest cechą podstawową, prymarną. *Demokracja* to wyraz złożony, zapożyczony z języka greckiego (za pośrednictwem łaciny), składający się z dwóch części: gr. δῆμος [*dēmos*] – ‘lud’ i gr. κράτος [*krátos*] – ‘siła, moc, władza; siła polityczna’, oznaczający dosłownie ‘władzę ludu’ (NSEJP).

Wskazane komponenty semantyczne demokracji znajdują swoje potwierdzenie w tzw. „dowodach językowych” (zob. Wierzbicka), m.in. w synonimach oraz w znaczeniach wyrazów pochodnych. Przykładowo, na *naród* jako podmiot władzy w demokracji wskazuje informacja zawarta w eksplikacji znaczeniowej przymiotnika *demokratyczny*, zapisana jako: ‘oparty na demokracji, czyli ustroju politycznym, w którym władza należy do narodu’ (PSJP). Utożsamianie demokracji w wymiarze politycznym z władzą większości obywateli, zaś w wymiarze społecznym z prawami i swobodami obywatelskimi poświadcza m.in. informacja zawarta w części definicyjnej artykułu hasłowego jednostki leksykalnej *demokrata*: ‘zwolennik demokracji, osoba o przekonaniach demokratycznych, uznająca wolę większości obywateli za źródło władzy i opowiadająca się za prawami i swobodami obywatelskimi’ (PSWP). SSP utożsamia *demokrację* – *explicite* – z *rządami większości*, a *demokratyczny* to w tym słowniku tyle, co *większościowy*. W znaczeniach derywatów słowotwórczych, zwłaszcza w eksplikacjach znaczeniowych przymiotnika *demokratyczny*, oraz w znaczeniach zestawień (wyrażeń) z użyciem tego przymiotnika, poświadczone zostały też cechy nowe, nieujęte w definicjach słownikowych analizowanego leksemu. I tak, nowym i ważnym elementem znaczenia demokracji po 1989 r. jest bliskość, przyjazny stosunek do obywateli. Ten komponent semantyczny utrwalony został m.in. w znaczeniu derywatu *demokratyczny*: ‘oparty na demokracji, realizujący jej zasady, zgodny z duchem demokracji; bliski, sprzyjający obywatelom’ (PSWP). Cechę życzliwości, sprzyjania komuś wyraża *implicite* notowane również w tym słowniku znaczenie połączenia wyrazowego *demokratyczny styl kierowania*: ‘styl kierowania dopuszczający współdziałanie uczestników grupy lub zespołu w procesach

decyzyjnych, oparty na partycypacji, poszukiwaniu konsensu, unikaniu stosowania kar i zagrożeń, stwarzaniu możliwości samokontroli' (PSWP).

W semantykę demokracji wpisuje się też triada aksjologiczna: wolność, równość, sprawiedliwość. Cechę *wolności* poświadczają m.in. takie wyrażenia synonimiczne analizowanego leksemu, jak: *wolnomyślicielstwo*, *wolnomyślność*, *poszanowanie wolności*, *swoboda*, *niezależność* (SSiA). Na *równość* jako komponent semantyczny demokracji wskazują z kolei m.in. synonimy derywatu *demokratyczny*, takie jak *równy* (dla wszystkich) i *egalitarny* (SSP; SWB LPT-H). Demokrację rzadziej utożsamia się ze *sprawiedliwością*, zwłaszcza *sprawiedliwością społeczną* (SSiA). W SSP i SWB LPT-H *demokratyczny* to tyle, co *sprawiedliwy*.

2. ROZUMIENIE DEMOKRACJI W ŹRÓDŁACH ANKIETOWYCH

Zebrany na podstawie źródeł leksykograficznych zbiór charakterystyk demokracji znajduje swoje potwierdzenie, a jednocześnie poszerzenie i dalsze uszczegółowienie na poziomie tzw. tekstów wywołanych, do których zalicza się wypowiedzi respondentów ankiet. Materiały ankietowe wzięte do analizy demokracji zebrano w zespole opracowującym temat „Słownictwo aksjologiczne we współczesnym języku polskim”, działającym pod kierunkiem J. Bartmińskiego. Ankietę przeprowadzono kilkakrotnie w odstępnie dziesięciu lat, po raz pierwszy w 1990 r. – w pierwszym okresie transformacji ustrojowej w Polsce, a następnie w 2000 r.⁵, uzyskując dla każdego ze 100 badanych „pojęć” po *circa* 100 odpowiedzi. Studentom lubelskich uczelni postawiono m.in. następujące pytanie: „Podaj, co według Ciebie stanowi o istocie prawdziwej demokracji?”.

W 1990 r. wśród cech tworzących centrum semantyczne „pojęcia” demokracji znalazły się *wolność* – za najważniejszą uznano przy tym *wolność słowa* i *wolność myśli*, też *wolność wyznania* i *sumienia* – oraz *równość* (*równość praw*, *równość wobec prawa*, *równe szanse dla wszystkich*). Wysokie pozycje rangowe zajęły przy tym takie atrybuty polityczne, jak: *wolne wybory*, *rzędy ludu/władza ludu*, *współdziałalność obywateli w rządzeniu państwem*. Rządziej poświadczono zostały charakterystyki, takie jak: *sprawiedliwość*, *praworządność*, *rzędy rozumne i sprawiedliwe*, *rzędy większości*, *wielopartyjność*, zaś na płaszczyźnie społecznej *tolerancja*, *właściwy układ stosunków pomiędzy ludźmi*, *organizacjami*,

⁵ W kolejności też w latach 2010 i 2020/2021. Wyniki badań z lat 1990 i 2000 opracowała U. Majer-Baranowska (72-77). Wyniki z 2010 r. opracowała M. Grzeszczak. Ukażą się one – razem z wynikami z 2020/2021 – w osobnym tomie.

współdziałanie, współpraca, szacunek dla jednostki, niezależność i autonomia. W ankiecie ASA z 2000 r. wśród cech ujawniających się najszerzej, tworzących „sferę jądrową” znaczenia słowa uplasowały się – podobnie jak dziesięć lat wcześniej – *wolność*, zwłaszcza *wolność słowa*, też *wolność druku*, *zrzeszania się*, *wyznania* – oraz *równość* (*równość wobec prawa*, *równość praw i obowiązków*, *równe prawa dla wszystkich*), zaś w wymiarze politycznym *wolne wybory*, *współudział obywateli w rządzeniu państwem*, *praworządność*. Wśród cech o mniejszym stopniu stabilizacji odnotowane zostały: *rządy większości społeczeństwa*, *szacunek dla jednostki*, *tolerancja*, *sprawiedliwość*, *poszanowanie praw/godności człowieka* (Majer-Baranowska 75-76).

Zreferowane szkiecowo wyniki badań ankietowych potwierdzają zakorzenienie w konceptualizacji demokracji cech społecznych i politycznych poświadczonych już w słownikach, zwłaszcza takich jak *wolność* i *równość*, w mniejszym stopniu *sprawiedliwość*, też *rządy większości*, przy czym *wolność* i *równość* ulegają na poziomie ankiet dalszemu uszczegółowieniu. Cechy nowe, nienotowane dotąd w źródłach słownikowych, takie jak *wolna konkurencja*, *wolny rynek*, *wolność rynku*, *konkurencja (gospodarcza)* (ASA 2000), wskazują z kolei na wymiar bytowy/ekonomiczny demokracji. W ASA 2000 na podkreślenie zasługuje też zwrócenie uwagi na wymiar etyczny demokracji. Respondenci stwierdzili m.in., że „demokracja to system wysoce korupcyjny”, jednocześnie podkreślili, że o jego istocie stanowi „walka z korupcją”.

3. DEMOKRACJA W TEKSTACH

Na rozumieniu demokracji podawanym w słownikach i potwierdzonym w badaniach ankietowych bazuje obraz tego konceptu w tekstach zamieszczonych na łamach prasy codziennej o zasięgu ogólnokrajowym (ale nie tylko). W tekstach, zwłaszcza publicystycznych, dominuje patrzenie na demokrację przez pryzmat cech społecznych, takich jak *wolność*, *równość*, rzadziej też *sprawiedliwość* oraz cech politycznych, głównie poprzez odniesienie do (*formy*) *ustroju politycznego*, w której/w którym podmiotem władzy zwierzchniej, suwerenem jest *lud/naród/większość społeczeństwa*. Wskazane cechy semantyczne stanowią „esencję” demokracji, jej treść bazową, i obok innych cech – o podobnym lub mniejszym stopniu stabilizacji – tworzą jej stereotypowy obraz, jej stereotyp bazowy⁶. Cechy te na

⁶ Te i inne cechy bazowe demokracji wraz z uporządkowaniem aspektowym zawiera m.in. publikacja Grzeszczak („Językowy obraz”).

poziomie tekstów ulegają często swoistym interpretacjom. Przykładowo, z mitem demokracji jako ustrojem „ponad innymi ustrojami” zerwał w drugiej połowie XX w. znany intelektualista, filozof kultury – Leszek Kołakowski (1927-2009). W książce stanowiącej zbiór „tekstów rozproszonych” pt. *Niepewność epoki demokracji* – wydanej przez Wydawnictwo Znak, kilka lat po śmierci autora – demokracja jawi się jako system „niepewny”, który musi się nieustannie „bronić” przed narastającymi zagrożeniami. Kołakowski zwrócił uwagę m.in. na istotne ograniczenia związane z demokratyczną zasadą większości. Pisał m.in.:

Idea demokracji byłaby parodią samej siebie, gdyby zakładała, że wszystko, co zatwierdzi większość, jest dopuszczalne (...). Musimy uznać, że zasada władzy większości winna być ograniczona przez zasadę poszanowania praw jednostki, których żadna większość nie może naruszyć, i że idea praw człowieka zachowuje ważność niezależnie od postanowień większości. (Kołakowski 126-127)

Kołakowski podawał też w wątpliwość demokratyczną zasadę równości. Stwierdził m.in.:

(...) demokracja polityczna jest najściślej związana z panowaniem pieniądza (...). Panowanie pieniądza oznacza demokratyzację nierówności, to jest sprowadzenie nierówności do czysto ilościowych różnic. (Kołakowski 89)

Inny znany publicysta – Marcin Król (1944-2020) – autor *Słownika demokracji* oraz takich publikacji książkowych, jak m.in. *Pora na demokrację* i *Jaka demokracja?*⁷ odróżnił „demokrację substancjalną”, ściśle związaną z dysponowaniem wolnością publiczną „do” (wybierania, nominowania, uczestniczenia, kontrolowania oraz „cieszenia się z zaangażowania w decyzje dotyczące wspólnych losów”) od „demokracji proceduralnej”, która „dzięki skonstruowaniu wielu instytucji”, stawiających sobie za cel „możliwie najlepsze rozwiązywanie wszystkich publicznych problemów”, gwarantować ma obywatelowi szeroko rozumianą wolność „od”. W kontekście demokracji proceduralnej autor omówił takie „objawy” jej „kryzysu”, jak: nieufność (m.in. między jednostkami w sferze prywatnej i społecznej), bezsilność (m.in. wobec braku programów politycznych) oraz nierówność (w sferze materialnej, w zakresie możliwości).

⁷ Wskazane pozycje ukazały się odpowiednio w 1989, 2015 i 2017 r.

4. PROFILOWANIE KONCEPTU DEMOKRACJI W DISKURSIE PUBLICZNYM

W różnych typach dyskursu publicznego koncept demokracji poddawany jest swoistym modyfikacjom/profilowaniu. Jest zmiennie uszczegóławiany, wchodzi w nowe połączenia i relacje, uzyskuje też nowe charakterystyki jakościowe, co pozostaje w związku z przyjętym przez podmiot punktem widzenia, postrzeganiem świata oraz reprezentowaną wizją aksjologiczno-ideologiczną. Nawiązując do poczynionych już w tej mierze konkretyzacji, przyjmuję za Bartmińskim (*Wartości*; zob. też Bartmiński i Żuk) wyróżnione przez niego odmiany polskiego dyskursu publicznego, przy czym na użytek artykułu swoją uwagę skupiam na dyskursie: 1) umiarkowanie liberalno-demokratycznym, 2) lewicowym i 3) centrowo-prawicowym⁸. Każdy ze wskazanych typów dyskursu podtrzymywany jest przez określony podmiot, którym są m.in. gazety i czasopisma, takie jak odpowiednio: 1) *Gazeta Wyborcza*, *Polityka*, 2) *Przegląd* 3) *Rzeczpospolita*, *Wprost*. W tej części artykułu zarysowany zostanie „typowy” (realny, rzeczywisty) obraz demokracji pierwszych dwudziestu lat transformacji systemowej w Polsce⁹. W różnych typach dyskursu publicznego często wypowiedane są przy tym opinie krytyczne na temat funkcjonowania tej formy ustrojowej. W odniesieniu do demokracji polskiej używa się określeń wskazujących na jej „niedojrzałość” i młody wiek, takich jak m.in. *niedojrzała demokracja*, *(nasza) młoda demokracja*, *młoda (polska) demokracja*, przeciwstawiając ją „starym”, „dojrzałym”, „ugruntowanym”, „stabilnym” demokracjom Europy Zachodniej.

W dyskursie umiarkowanie liberalno-demokratycznym demokrację w Polsce postrzega się jako *ustrój polityczny*, który charakteryzuje niczym nieograniczona *wolność słowa*, często nadużywana, oderwana od poczucia *odpowiedzialności*. Stwierdza się m.in., że „szafowanie wolnością słowa” staje ponad interesem jednostki do „obrony czci”, ponad jej prawem do „moralnej satysfakcji i ustalenia prawdy”. Polską demokrację postrzega się przy tym jako *system polityczny* cechujący się brakiem „silnych” instytucji demokratycznych, które „niezależnie od państwa i od władzy” byłyby w stanie bronić interesów różnego typu mniejszości.

⁸ Bartmiński wyróżnił też dyskurs feministyczny (umiarkowany i radykalny), anarchistyczny (radykalnie liberalny) oraz szeroko rozumiany dyskurs katolicki. Sporządził też ich „selektywne charakterystyki” (Bartmiński, „Wartości” 35-36).

⁹ W dyskursie publicznym, ale nie tylko, wyłaniają się dwa podstawowe obrazy demokracji: faktycznej („typowej”) i postulowanej („prawdziwej”). W opinii M. Fleischera (240-241) „opozycja ‚typowy ≠ prawdziwy’ prowokuje w rzeczy samej odmienne właściwości, semantyzacje, oceny wagi i hierarchie”. Całościowy obraz demokracji oraz szczegółową charakterystykę materiału prasowego zawiera publikacja Grzeszczak (*Pojęcie demokracji*).

Demokrację ujmuje się też jako *ustrój/system*, któremu zagrażają takie ludzkie postawy i zachowania, jak: bierność, bezczynność, brak politycznej odwagi potrzebnej do tego, żeby przeciwstawić się zjawiskom destrukcyjnym, takim, które „psują” demokrację. Istotne zagrożenie wyrażać się ma zwłaszcza w „nadmiarze” tolerancji dla praktyk sprzecznych z prawem i zasadami demokratycznymi, nadużywania władzy, wykorzystywania funkcji publicznych dla celów osobistych lub partyjnych. Zagrożenie dla demokracji upatruje się też w polityce populistycznej niszczącej „racjonalizm debat publicznych”, uniemożliwiającej zawieranie jakiegokolwiek konsensu, jak również w ugrupowaniach radykalnych, ekstremistycznych, w konkretnych partiach i politykach (przeważnie prawicowych).

W dyskursie lewicowym wskazuje się w pierwszej kolejności na zjawisko nierówności i niesprawiedliwości w sferze społecznej (zwłaszcza na rozwarstwienie i wykluczenie społeczne oraz biedę), w sferze płci (zaznaczając przy tym, że kobiety są gorzej opłacane, mniej licznie reprezentowane w życiu publicznym, bardziej obciążone pracami domowymi, pozbawione możliwości decydowania, kiedy i ile chcą mieć dzieci) oraz w odniesieniu do mniejszości (seksualnych). Zwraca się też uwagę na zjawisko dyskryminacji grup mniejszościowych w życiu publicznym oraz „rażące” naruszanie praw tych mniejszości. Presuponuje się, że w Polsce nie są w pełni realizowane takie wartości, jak *tolerancja* i *równe szanse*, a także *prawa obywatelskie* oraz „europejskie standardy demokratyczne i społeczne”. Z punktu widzenia środowisk lewicowych słabą stroną demokracji w Polsce jest istnienie społeczeństwa „jednoświatopoglądowego” (katolickiego) oraz „uprzywilejowanie” pozycji Kościoła katolickiego. Artykułuje się, że demokracja w Polsce nie jest w pełni realizowana lub nie ma jej w ogóle, nie cechuje jej bowiem „wieloświatopoglądowość”. Znana publicystka, Barbara Stanosz, używa wyrażenia *demokracja konfesyjna* dla nazwania systemu sprawowanego w Polsce w latach 90. XX w. Podkreśla sprzeczność wyrazów zawartych w tym zestawieniu, traktując je jako „żart słowny”, jako formę „pseudodemokracji”. Nadrzedną cechą *demokracji konfesyjnej (wyznaniowej)* jest – w przekonaniu filozofki – obecność „jedynie słusznego światopoglądu” (Kościoła katolickiego) i wartości chrześcijańskich w przestrzeni publicznej (Stanosz 116-117)¹⁰. Głównego wroga demokracji upatruje się w tym dyskursie w prawicy. Wskazuje się przy tym, że groźne dla demokracji mogą okazać się antydemokratyczne systemy rządów kojarzone z prawicową opcją ideową, a mianowicie prawicowy autoritaryzm i prawicowy autokratyzm. Jako wrogów demokracji postrzega się też polityków prawicowych (także ich zwolenników), zwłaszcza jednostki o „zapę-

¹⁰ Artykuł, do którego nawiązuję, pochodzi z 1998 r.

dach” autorytarnych i populistycznych.

W dyskursie centrowo-prawicowym demokrację w Polsce postrzega się w pierwszej kolejności jako taki *ustrój polityczny*, w którym rządzą nieliczni: ludzie uwikłani w dawne układy (układ), uprzywilejowane grupy (grupy wpływu). Demokracji przypisuje się domieszkę „oligarchii”. Implikuje się, że demokracja w Polsce to „rządy elit” (silnej mniejszości), których przewaga nad resztą społeczeństwa wynika z posiadania władzy, pieniędzy i wykształcenia, cieszących się przywilejami i nie liczących się z interesami większości (społeczeństwa, wyborców). Demokrację przedstawia się jako rządy wielu mniejszości na płaszczyźnie politycznej, co ma uniemożliwiać sprawne rządzenie państwem. Demokrację traktuje się też jako obiekt działań destrukcyjnych lewicy postkomunistycznej, a po wyborach parlamentarnych 2007 r. – formacji liberalnej. Największe zagrożenie dla demokracji – i innych związanych z nią wartości – upatruje się w tym dyskursie w elitach władzy o rodowodzie postkomunistycznym i po części postsolidarnościowym, w tzw. towarzystwie. Zwraca się przy tym uwagę na naruszanie zasad, obyczajów i tradycji demokratycznej przez polityków opcji lewicowej i liberalnej, wyrażające się m.in. w zjawiskach „kryminogennej” działalności rządzących związanych z nadużywaniem władzy oraz licznymi aferami z udziałem „postkomunistycznego układu”. W kontekście praktyk życia publicznego naznaczonego m.in. licznymi aferami, implikuje się, że w Polsce nie jest „w pełni” realizowane żadne z założeń demokracji, takich jak: kultura polityczna, rządy prawa, wolności obywatelskie, kontrola nad politykami, udział obywateli w życiu społecznym. Demokracji przypisuje się też *implicite* m.in. takie cechy, jak: nierówność wobec prawa, pozorna niezależność sądów powszechnych, brak pluralizmu mediów publicznych.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej analizy nasuwa się wniosek, że stereotyp bazowy demokracji jest profilowany w różnych typach dyskursu publicznego w swoisty sposób. W wyniku profilowania powstają różne warianty (profile), które „różnicują wyobrażenie prototypowego przedmiotu”. Nie stanowią przy tym różnych znaczeń, lecz „są sposobami organizacji treści semantycznej w ramach podstawowego znaczenia” (Bartmiński, „O profilowaniu” 8).

Z cech przypisanych demokracji w znaczeniu realnie sprawowanego ustroju da się wyprowadzić – poprzez zaprzeczenie – katalog cech postulowanych, pożądanych, które można ująć syntetycznie w następujący sposób. W dyskursie umiar-

kowanie liberalno-demokratycznym postuluje się *explicite* i *implicite* łączenie fundamentalnej dla demokracji *wolności słowa* z postawą *odpowiedzialności*. Demokrację zespala się na płaszczyźnie instytucjonalnej z istnieniem „silnych” instytucji demokratycznych, zwłaszcza takich, które stoją na straży praw różnych mniejszości, jak również z respektowaniem prawa i zasad demokratycznych oraz szukaniem *konsensu*. W dyskursie lewicowym deklaruje się i postuluje *równość* i *sprawiedliwość społeczną*, a także szeroko rozumianą *wolność światopoglądową*. W zakres *równości* wpisuje się *równouprawienie płci* (w tym równe prawa dla kobiet) oraz *równe szanse* dla wszystkich. Postuluje się *tolerancję* dla różnych grup mniejszościowych, szacunek dla ich praw oraz respektowanie *praw obywatelskich*. Ponadto żąda się ograniczenia „przywilejów” (politycznych i ekonomicznych) Kościoła. W dyskursie centrowo-prawicowym na pierwszy plan wysuwa się aspekt polityczny demokracji, którą zespala się z *rządami większości* i *rządami prawa (równością wobec prawa, niezależnością sądów powszechnych)*. Postuluje się przestrzeganie kultury politycznej tak w przestrzeni politycznej, jak i szerzej – publicznej. Demokrację łączy się też z *pluralizmem* mediów publicznych oraz kontrolą nad politykami.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA SŁOWNIKOWE

- ISJP – *Inny słownik języka polskiego*, red. Mirosław Bańko, t. 1-2, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
- ISJPS – *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. Elżbieta Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 1999.
- NSEJP – Długosz-Kurczabowa, Krystyna. *Nowy słownik etymologiczny języka polskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- PSJP – Zgólkowa, Halina. *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*. Wydawnictwo Naukowe UAM, 2008.
- PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. Halina Zgólkowa, t. 1-50, Wydawnictwo Kurpisz, 1994-2005.
- SIJP – Arct, Michał. *Słownik ilustrowany języka polskiego*. Wyd. 3. Wydawnictwo M. Arcta, [1916]/1929.
- SJPD – *Słownik języka polskiego*, red. Witold Doroszewski, t. 1-11, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1958-1969.
- SJP DS – *Słownik języka polskiego PWN*, red. Lidia Drabik i Elżbieta Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- SJP DSSW – *Słownik języka polskiego PWN*, red. Lidia Drabik, Aleksandra Kubiak-Sokół, Elżbieta Sobol i Lidia Wiśniakowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- SJPSz – *Słownik języka polskiego*, red. Mieczysław Szymczak, t. 1-3, Wydawnictwo Naukowe

- PWN, 1978-1981 [liczne przedruki, Suplement 1992].
- SL – Linde, Samuel Bogumił. *Słownik języka polskiego*. Wyd. 2, t. 1-6, Zakład Ossolińskich, [1807-1814]/1854-1860.
- SPXVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. komitet redakcyjny, t. 1-4, red. Maria Renata Mayenowa, t. V-XVII, red. Franciszek Peplowski, t. XVIII-XXXIV, red. Krzysztof Mrowcewicz i Patrycja Potoniec, t. XXXV-XXXVI, red. Patrycja Potoniec, t. XXXVII, red. Krzysztof Mrowcewicz, t. XXXVIII, Ossolineum, później IBL PAN, 1966-2020.
- SSiA – Pawlus, Marta, i Beata Gajewska. *Słownik synonimów i antonimów*. PPU „Park”, 1999.
- SSP – *Słownik synonimów polskich*, red. Zofia Kurzowa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.
- SW – Karłowicz, Jan, Adam Kryński i Władysław Niedźwiedzki. *Słownik języka polskiego*, t. 1-8, Drukarnia E. Lubowskiego i S-ki, 1900-1927 [wyd. fotooffsetowe: PIW 1952-1953].
- SWB LPT-H – *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, red. Danuta Ludwiczak, Alicja Piskadłowa i Ewa Tarka-Huczek, Wiedza Powszechna, 1998.
- SWil – Zdanowicz, Aleksander, Michał Bohusz Szyszko, January Filipowicz, Walerjan Tomaszewicz, Florjan Czepieliński i Wincenty Korotyński, z udziałem Bronisława Trentowskiego. *Słownik języka polskiego*. Wyd. przez Maurycego Orgelbranda, t. 1-2, 1861.
- SWJP – *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. Bogusław Dunaj, t. 1-5, Wydawnictwo SMS, 2000-2003 [wyd. 1 Wydawnictwo Wilga, 1996].
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. Stanisław Dubisz, t. 1-4, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, konsultacja haseł Andrzej Markowski, PWN i Świat Książki, 2006 [wydanie klubowe].

INNE WSKAZANE ŹRÓDŁA

- Kołąkowski, Leszek. *Niepewność epoki demokracji*. Tłum. Mieczysław Godyń i Ireneusz Kania, wybór i słowo wstępne Zbigniew Mentzel, Znak, 2014.
- Majer-Baranowska, Urszula. „DEMOKRACJA”. *JWP*, 2006, ss. 72-77.
- Stanosz, Barbara. *W cieniu Kościoła, czyli demokracja po polsku*. Książka i Prasa, 2004.

LITERATURA PRZEDMIOTU

- ACE – Bartmiński, Jerzy. *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*. Equinox, 2009.
- Bartmiński, Jerzy. „O profilowaniu pojęć w słowniku etnolingwistycznym”. *Profilowanie pojęć. Wybór prac*, red. Jerzy Bartmiński, Wydawnictwo UMCS, 1993, ss. 7-17.
- Bartmiński, Jerzy. „Styl potoczny”. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński, Wydawnictwo Wiedza o Kulturze, 1993, ss. 115-134.
- Bartmiński, Jerzy. „Wartości i ich profile medialne”. *Oblicza komunikacji. Ideologie w słowach i obrazach*, red. Irena Kamińska-Szmaj i Tomasz Piekot, Marcin Poprawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008, ss. 23-41.
- Bartmiński, Jerzy. „O aktualnych zadaniach etnolingwistyki”. *Etnolingwistyka*, t. 28, 2016, ss. 7-29.
- Bartmiński, Jerzy. „Ethnolinguistics in the Year 2016”. *Etnolingwistyka*, t. 28, 2017, ss. 9-31.
- Bartmiński, Jerzy, i Stanisława Niebrzegowska. „Profile a podmiotowa interpretacja świata”. *Profilowanie w języku i w tekście*, red. Jerzy Bartmiński i Ryszard Tokarski, Wydawnictwo UMCS, 1998, ss. 211-224.

- Bartmiński, Jerzy, i Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska. *Tekstologia*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.
- Bartmiński, Jerzy, i Wojciech Chlebda. „Problem konceptu bazowego i jego profilowania – na przykładzie polskiego stereotypu EUROPY”. *Etnolingwistyka*, t. 25, 2013, ss. 69-95.
- Bartmiński, Jerzy, i Grzegorz Żuk. „Polnisch równość ‘Gleichheit’ im semantischen Netz. Kognitive Definition der równość ‘Gleichheit’ im Polnischen”. *Normen- und Wertbegriffe in der Verständigung zwischen Ost- und Westeuropa. Akten der internationalen Arbeitstagung 27./28. Februar 2006 in Jena*, red. Bettina Bock, Rosemarie Lühr i Peter Lang, 2007, ss. 33-68. [Zmodyfikowana wersja polska: „Pojęcie RÓWNOŚCI i jego profilowanie we współczesnym języku polskim”. *Etnolingwistyka*, t. 21, 2009, ss. 47-67.].
- Dijk, Teun A. van. „Dyskurs polityczny i ideologia”. Tłum. Aneta Wysocka. *Etnolingwistyka*, t. 15, 2003, ss. 7-28.
- Fleischer, Michael. *Konstrukcja rzeczywistości*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002.
- Głaz, Adam. „Lubelska etnolingwistyka kognitywna a anglojęzyczna lingwistyka kulturowa. Wybrane problemy”. *Etnolingwistyka*, t. 30, 2018, ss. 231-257.
- Głaz, Adam. „Cognitive Ethnolinguistics from Lublin and Cultural Linguistics in the English-speaking Context”. *Ethnolinguistics*, t. 30, 2019, ss. 229-254.
- Gryshkova, Nina. „Samostijnost w języku ukraińskim”. *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów*, red. Maciej Abramowicz, Jerzy Bartmiński i Iwona Biełńska-Gardziel, Wydawnictwo UMCS, 2012, ss. 223-239.
- Grzegorzczkova, Renata. „Die Lubliner antropologisch-kulturelle und kognitive Sprachwissenschaft der letzten Jahrzehnte”. *Convivium*, 1995, ss. 153-179.
- Grzegorzczkova, Renata. „Idee kognitywizmu jako podstawa badań porównawczych w zakresie semantyki”. *Etnolingwistyka*, t. 16, 2004, ss. 75-84.
- Grzeszczak, Monika. *Pojęcie demokracji i jego profilowanie w polskim i niemieckim dyskursie publicznym (1989-2009)*. Towarzystwo Naukowe KUL, 2015.
- Grzeszczak, Monika. „Demokracja i jej miejsce w hierarchii polskich wartości”. *I Międzynarodowy Kongres Etnolingwistyczny*, t. 4: *Nazwy wartości i koncepty kulturowe. Hierarchie i rekonstrukcje*, red. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Joanna Szadura i Beata Żywicka, Wydawnictwo UMCS, 2022, ss. 133-150.
- Grzeszczak, Monika. „Językowy obraz demokracji w polszczyźnie”. *LingVaria*, nr 2 (34), 2022, ss. 97-109.
- Jasińska-Kania, Aleksandra. „Zmiany wartości Polaków a procesy transformacji, europeizacji i globalizacji”. *Wartości i zmiany. Przemiany postaw Polaków w jednoczącej się Europie*, red. Aleksandra Jasińska-Kania, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2012, ss. 318-341.
- JWP – Bartmiński, Jerzy, redaktor. *Język – wartości – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*. Wydawnictwo UMCS, 2006.
- Kamińska-Szmaj, Irena. *Słowa na wolności. Język polityki po 1989 roku: wypowiedzi, dowcip polityczny, słownik inwektyw*. Wydawnictwo Europa, 2001.
- Krasnodębski, Zdzisław. *Demokracja peryferii*. Słowo/obraz terytoria, 2003.
- LaP – Dubisz, Stanisław, Józef Porayski-Pomsta i Elżbieta Sękowska, redaktorzy. *Lingwistyka a polityka. Słownik pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej*. Elipsa, 2007.
- Łozowski, Przemysław. „Język a kultura w programie etnolingwistyki kognitywnej Jerzego Bartmińskiego. Między Sapirem a Malinowskim”. *Etnolingwistyka*, t. 26, 2014, ss. 155-176.

- Nepop-Ajdaczyć, Lidia. *Polska etnolingwistyka kognitywna. Pomoc dydaktyczna*. CWP Uniwersytet Kijowski, 2007.
- Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława. „Badania etnolingwistyczne w Lublinie”. *Poznańskie Studia Językoznawcze*, t. 13, red. Zdzisława Krączyńska i Zygmunt Zagórski, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2004, ss. 79-89.
- Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława. *Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno)lingwistyce*. Wydawnictwo UMCS, 2020.
- Sękowska, Elżbieta. „Metodologiczne problemy opisu słownictwa społeczno-politycznego w polszczyźnie XX i XXI wieku”. *LaP*, 2007, ss. 45-53.
- Tyrpa, Anna. „Etnolingwistyka ludowa, narodowa, porównawcza – koncepcja neofilologów i polonistów”. *Etnolingwistyka*, t. 18, 2006, ss. 105-116.
- Ulicka, Grażyna. „Tendencje w rozwoju języka polityki”. *LaP*, 2007, ss. 84-115.
- Underhill, James W. „Reflections upon Bartmiński’s ethnolinguistic approach to language and culture”. *The Linguistic Worldview. Ethnolinguistics, Cognition, and Culture*, red. Adam Gład, David S. Danaher, Przemysław Łozowski, Versita, 2013, ss. 339–349.
- Wierzbicka, Anna. „Nazwy zwierząt”. *O definicjach i definiowaniu*, red. Jerzy Bartmiński i Ryszard Tokarski, Wydawnictwo UMCS, 1993, ss. 251-267.

KONCEPT DEMOKRACJI W JĘZYKU POLSKIM I POLSKIM DYSKURSIE PUBLICZNYM PO 1989 ROKU

Streszczenie

W artykule podjęto próbę rekonstrukcji rozumienia demokracji w języku polskim na podstawie źródeł słownikowych, ankietowych i tekstowych oraz nakreślono różne sposoby funkcjonowania tego konceptu w wybranych, reprezentatywnych odmianach dyskursu publicznego w Polsce po 1989 r. Przyjęto przy tym założenia metodologiczne i aparat pojęciowy lubelskiej etnolingwistyki kognitywnej. Przeprowadzona analiza dowiodła, że podstawowy zbiór cech semantycznych demokracji, jej „stereotyp bazowy”, obejmuje w pierwszej kolejności cechy społeczne (z prymatem wolności i równości) i polityczne (z pojmowaniem demokracji jako formy ustroju politycznego, w której suwerenem jest lud/ naród/ większość społeczeństwa), w drugiej kolejności również cechy etyczne i bytowe. Koncept demokracji poddany został w różnych typach dyskursu publicznego swoistym modyfikacjom (profilowaniu), zgodnie z przyjętym przez dany podmiot światopoglądem oraz wyznawanym (cenionym przez siebie) systemem wartości. Profilowanie konceptu zarysowane zostało na podstawie materiału tekstowego zaczerpniętego z prasy o proveniencji liberalno-demokratycznej i lewicowej oraz centrowo-prawicowej. Uwypuklony został przy tym „typowy” (realny, rzeczywisty) obraz demokracji pierwszych dwudziestu lat transformacji systemowej w Polsce.

Słowa kluczowe: demokracja; etnolingwistyka kognitywna; stereotyp bazowy; profilowanie; dyskurs publiczny

THE CONCEPT OF DEMOCRACY IN THE POLISH LANGUAGE
AND POLISH PUBLIC DISCOURSE AFTER 1989

S u m m a r y

The article attempts to reconstruct the understanding of democracy in Polish based on dictionary, survey and textual sources. It also outlines the different ways in which the concept operates in selected representative varieties of public discourse in Poland after 1989. The study adopts the methodological assumptions and conceptual apparatus of Lublin cognitive ethnolinguistics. The conducted analysis has proven that the basic set of semantic features of democracy, its “basic-level stereotype”, includes primarily social features (with freedom and equality as the dominant ones) and political features (with the understanding of democracy as a form of political system in which it is the people/nation/majority of society who are sovereign), and secondarily also ethical and existential features. The concept of democracy has been subjected to specific modifications (profiling) in various types of public discourse, according to the worldview adopted by the given subject and the system of values professed. The profiling of the concept has been presented on the basis of textual material extracted from the liberal-democratic and left-wing press, on the one hand, and the centre-right press, on the other. It highlights the “typical” (real, actual) picture of democracy of the first twenty years of the systemic transformation in Poland.

Keywords: democracy; cognitive ethnolinguistics; basic-level stereotype; profiling; public discourse